

TEN, KTO KONÁ DOBRO (DOBROVOĽNÍCTVO V KNIŽNICIACH)

PROF. PHDR. EVA MYDLÍKOVÁ, PHD.

The aim of the article is to acquaint library staff in Slovakia with the possibility of involving volunteers in their systematic work. The author seeks to very briefly describe the decision-making process on the involvement of volunteers in library work, clarify the various stages of the process of working with volunteers and outline the basic legislative framework that forms the basis for concluding a civil relationship between volunteers and the library.

Keywords: volunteering; volunteers; library; stages of work process; legislative framework

 eva.mydlikova@truni.sk

 Faculty of Health Care and
Social Work
Trnava University

Univerzitné nám 1,
918 43 Trnava

 www.truni.sk

Ten, kto koná dobro a koná ho z vlastnej vôle, bez nároku na finančnú odmenu a vo svojom voľnom čase, sa volá dobrovoľník. Je však v knižnici priestor na uplatnenie dobrovoľníckej práce? Poslaním knižníc na Slovensku je tvoriť, rozvíjať a zachovať kultúrne, najmä literárne bohatstvo národa, a to rôznymi prostriedkami. Každá knižnica je istým spôsobom poznačená lokálnymi špecifikami, ktoré nadväzujú na všeobecné princípy spoločenského fungovania. Ústredným pojmom je však kniha. Klasický formát tlačenej knihy v súčasnosti ustupuje, do popredia sa dostáva digitalizácia literatúry. Digitálny priestor však poskytuje obrovské možnosti na prezentáciu nekvalitnej a brakovej tvorby, bez kultúrneho jazykového prejavu. Otázne je, ako môžu knižnice získať a prilákať ku klasickej literatúre i špecifickú skupinu čitateľov, napríklad zdravotne alebo inak znevýhodnených, alebo aj pohodlných čitateľov, ktorí sú schopní kriticky myslieť?

Rozdelenie knižníc na dobré a zlé tak, ako sú dobré a zlé školy, dobré a zlé obchody, je do značnej miery zavádzajúce a nepostačujúce. Dobrá knižnica by však mala poznať potreby svojho aktuálneho aj potenciálneho čitateľa a ponúknuť to, čo sa od nej očakáva. Ak sa čitateľ nemôže fyzicky dostať do knižnice z rôznych, či už subjektívnych alebo objektívnych príčin (vek, choroba a iné), a teda potrebuje inú osobu, ktorá by knihu doručila domov, dobrá knižnica by v súčasnosti tieto prekážky mala zdolať.

Spolupráca knižnice s dobrovoľníkmi sa zakladá na mnohých dobre zorganizovaných a naplánovaných činnostiach. Knižnica by mala mať najskôr vypracovaný **zoznam konkrétnych činností**, ktoré nevie, resp. môže len s ťažkosťami zabezpečiť pomocou svojich pracovníkov. Ide o služby akoby „nad rámec“ nevyhnutných činností, ktoré síce nemusí vykonať, ale bolo by dobré ich urobiť. Na zozname plánovaných činností by sa mali podieľať všetci pracovníci knižnice, aby v repertoári činností zostali len tie, ktoré sú reálne, vedľa si ich zabezpečiť sami a dodajú knižnici „pridanú hodnotu“. A práve to je priestor pre dobrovoľníkov, ktorí prinesú novú energiu, nový a nezaťažený pohľad na zabehnutú prevádzku organizácie. V zozname konkrétnych činností by mala byť presne zadefinovaná **cieľová skupina** a na ňu smerujúce aktivity. (Je dôležité, aby sa na začiatku vybrala len jedna a postupne k nej sa pridávali ďalšie.) Poznať špecifiká vybranej cieľovej skupiny (napríklad imobilných seniorov) je veľmi potrebné, pretože takto knižnica získa profil používateľov – teda potreby a očakávania konkrétnej skupiny. Služobne starší knihovníci veľmi dobre poznajú stálych čitateľov, preto ďalšie štúdie na zostavenie profilu vnímajú ako nadbytočné. Malá anketa medzi cieľovou skupinou však určite vždy dobre poslúži. Následne po prvom kroku (zadefinovaní si konkrétnych úloh a činností) začne knižnica hľadať **adekvátnych dobrovoľníkov**, teda ľudí, ktorí budú ochotní venovať svoj čas skupine potenciálnych čitateľov.

Veľký potenciál dobrovoľníckej práce je medzi mladými ľuďmi, ktorých prístup by sa dal charakterizovať ako „všetko sa dá“. Študenti sú ideálnou skupinou aj preto, že je na nich dosah pomocou vedenia školy v prípade, že by vykonali niečo protispoločenské alebo nemorálne. Ďalším významným profitom je, že naučíme študentov mať rád knihy.

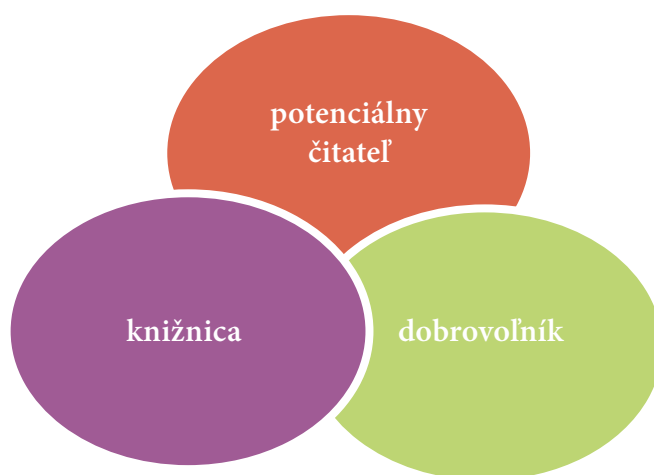
Počet dobrovoľníkov a obdobie, počas ktorého ich bude knižnica potrebovať, sa musí stanoviť hneď na začiatku. Rozsah dobrovoľníckej práce sa upravuje podľa záujmov cieľovej skupiny, ale odporúča sa začínať skôr s menšími počtami. Prv než sa oslovia potenciálni dobrovoľníci, knižnica by si mala ujasniť nasledovné otázky:

- Aký typ práce, resp. aká práca sa bude vyžadovať od dobrovoľníkov?
- Aký bude rozsah práce?
- Kto bude konkrétnym prijímateľom dobrovoľníckej práce?
- Kto bude zodpovedať za činnosti, ale aj za dobrovoľníkov?
- Aký bude spôsob (nefinančnej) odmeny za dobrovoľnícku prácu?

Zoznam záujemcov (potenciálnych čitateľov) o služby knižnice sa môže uskutočniť rôznymi cestami, ktoré sú prispôsobené práve profilu cieľového prijímateľa, napríklad prostredníctvom lokálnych médií (rozhlas, televízia, miestny rozhlas) alebo rozoslaním ponukových lístkov do čakární v zdravotníckych zariadeniach, ale i do rôznych združení a spolkov, ktoré so seniormi pracujú, prípadne osloviť i zariadenia sociálnych služieb a cirkevných predstaviteľov. Takto môže knižnica získať prehľad o tom, koľko ľudí potrebuje prácu dobrovoľníkov a o aký typ služby/pomoci by prejavili záujem. Na

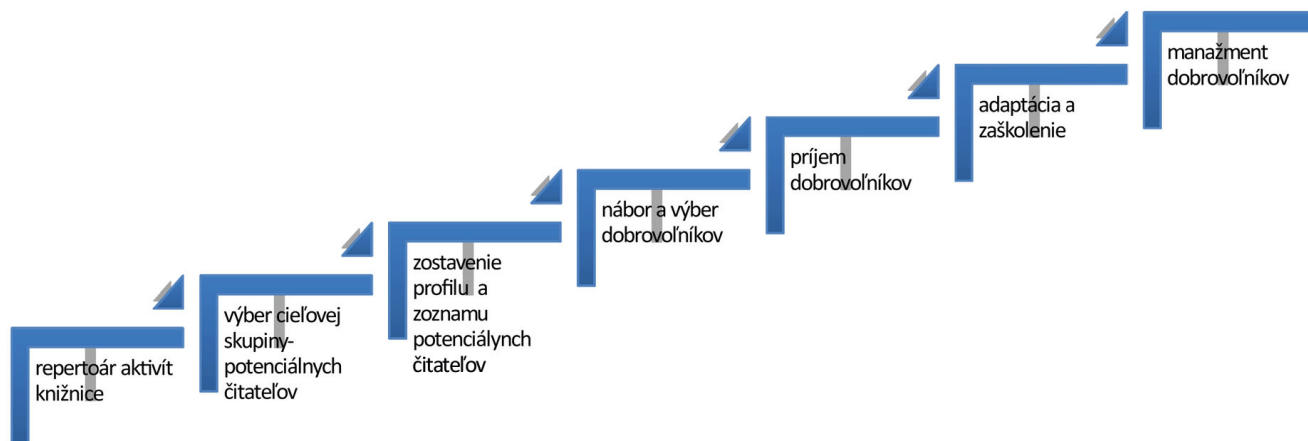
základe krátkého prieskumu možno neskôr začať s náborom a výberom dobrovoľníkov.

V prípade, že knižnica potrebuje mladých ľudí s vyššou mierou flexibility v prispôbení sa požiadavkám budúcich čitateľov, napríklad seniorov, tak cieľový nábor je najvhodnejšie uskutočniť na stredných a vysokých školách prostredníctvom vedenia škôl alebo katedier. Prvé fázy práce s dobrovoľníkom sú náročné najmä z koordinačného hľadiska, pretože tu dochádza k stretu záujmov troch skupín: potenciálnych čitateľov, potenciálnych dobrovoľníkov a knižnice. Každý z týchto troch strán má nejaké potreby a očakávania, preto je veľmi dôležité v úvode kooperáciu presne formulovať a korigovať tak, aby nedochádzalo k sklamaniam a zlyhaniam, ale zároveň dbať na to, aby prienik týchto spoločenstiev bol čo najväčší (Obr. 1).

Obr. 1 Prienik očakávaní

Po výbere dobrovoľníkov a ich prijatí nasleduje oboznámenie sa s prevádzkovými a personálnymi podmienkami fungovania knižnice, s očakávaným rozsahom, ale aj obsahom vykonávanej dobrovoľníckej aktivity (Obr. 2).

Obr. 2 Proces zosúladenia výberu potenciálnych čitateľov a dobrovoľníkov knižnice

Dobrovoľnícky vzťah nie je pracovnoprávny, ale občianskoprávny. Na Slovensku spôsob realizácie dobrovoľníckej činnosti upravuje zákon č. 406/2011 o dobrovoľníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov. V zmysle uvedeného zákona musí organizácia dobrovoľníkov **evidovať** (meno, dátum narodenia, adresa, zmluva), poistiť za zodpovednosť za škodu a v prípade prijatia dobrovoľníka mladšieho ako 18 rokov dohodu podpísať aj so zákonnými zástupcami dobrovoľníka. Dobrovoľníci musia byť poučení o prípadných rizikách a knižnica im musí vydať písomné potvrdenie o rozsahu a obsahu výkonu dobrovoľníckej práce aj s jej hodnotením, a to všetko v súlade dodržiavania zásad a podmienok GDPR.

Knižnica s dobrovoľníkom uzatvorí v zmysle riadnych právnych nariadení zmluvu, ktorá má písomnú podobu (nie nevyhnutne, ale určite to zvyšuje pocit istoty na oboch stranách) a ktorá musí obsahovať osobné údaje dobrovoľníka (meno a priezvisko, dátum narodenia, bydlisko). Ďalej sa v zmluve identifikuje organizácia, ktorá dobrovoľnícku prácu riadi, miesto výkonu dobrovoľníckej práce, jeho obsah a trvanie, ale tiež spôsob stravovania, ubytovania a dopravy v prípade, ak dobrovoľník bude pôsobiť dlhšiu dobu mimo svojho bydliska, a tiež dôvody predčasného ukončenia zazmluvnenej činnosti. (Zmluvný vzťah s dobrovoľníkom umožní preplácať napríklad cestovné

náklady na akciu, ktorú knižnica organizuje alebo stravu, ak počas nejakej akcie pracuje dlhšie a podobne.)

Pre každú organizáciu je „výhodný“ dlhodobý dobrovoľník, ktorý funguje pomerne samostatne a výkonne. Ak sa dobrovoľníci často striedajú, znamená to veľkú záťaž nielen pre personál knižnice, ale aj pre klientov-čitateľov, ktorí majú tendencie zvyknúť si na „svojho“ dobrovoľníka, ktorému dôverujú. Aby bol počet stálych dobrovoľníkov čo najväčší, knižnica by sa mala riadiť pravidlami efektívneho manažmentu, a to aj napriek tomu, že nejde o riadneho zamestnanca.

Dobrovoľníci za svoju prácu nedostávajú finančnú odmenu, konajú nezištne, preto by sme sa k nim mali správať s úctou a rešpektom, samozrejme, ak si to ich výsledná činnosť zaslúži. Ak nie je objednávateľ so službami a činnosťou dobrovoľníka spokojný, mal by s ním rozviazať dobrovoľnícku zmluvu, pretože takto sa zbytočne investuje energia tam, kde to nemá význam.

Stručný pohľad na možnosti využitia dobrovoľníctva v knižniciach by mohol napomôcť knižniciam v ich ďalšom smerovaní. Poukázali sme aj na to, že pustiť sa do toho by mali len tí ľudia, ktorí chcú robiť veci nezištne a veria v pozitíva dobrovoľníctva, lebo ide o prácu „navyš“, a ako všade, kde sa pracuje s ľuďmi, je to práca veľmi komplikovaná.